

ג' תמוז תשע"ז
27 יוני 2017
סימוכין: 17015

תשובות לשאלות הלכתיות שנשאלו ע"י ראשי משלחות במסעות לפולין

הרב אברהם גיסר

הנסיעה לאתרי החיים וההשמדה של קהילות הקודש בפולין ובכל יתר ארצות גלויותינו אינה ככל נסיעה רגילה. זו יציאה ייחודית וייעודית מחוץ לארץ ישראל לשם לימוד, לשם התחזקות בתורה וביראת שמיים, לשם העמקה בזיכרון השואה, לשם הפנמה עמוקה של מהות החיים היהודיים בגולה, לשם חיבור אל גדולי ישראל ומרכזי תורה וחסידות, לשם הכרת ערכה של מדינת ישראל ושל צמיחת גאולתנו ולשם חיזוק ערך כבוד האדם ומחויבותינו לכל הנברא בצלם אלוקים ולתיקון עולם.

בהכנת מסע ערכי כל כך יש לדאוג באופן מתוכנן ומוקפד לכל התכנים וההכנה החינוכית הראויה ולדאוג באופן מסודר ומוקפד לכל סדרי הנסיעה ואתגריה המעשיים. מקומות לינה, בטחון אישי וקבוצתי, תנאי נסיעה, סדר יום ברור והזנה מלאה ומסודרת. כל סידורי הלינה והמזון חייבים להתאים לרוחו ולמטרותיו של המסע מן הבחינה החינוכית היהודית והתרבותית.

כל המשלחות והקבוצות חילונים כדתיים חייבות להקפיד בכל אלה כולל כשרות המזון. קבוצה דתית, תלמידים ומורים, בני ישיבות ואולפנות, בתי ספר תיכון ומוסדות בחמ"ד חייבים להקפיד בכל אלה הקפדה מלאה. סידורי המזון ואיכות כשרותו, סידורי שמירת השבת ועוד חייבים לעמוד על הרמה ההלכתית הראויה אם לא כן הרי שמבחינות רבות יצא שכרנו בהפסדנו. ולא עוד אלא שאחת המטרות העיקריות של המסע: הכרת תורתם ושיעור קומתם של גדולי ישראל ושל 'עמך' ישראל שמסרו נפשם על התורה ועל קיום מצוותיה באהבה עד כלות-מטרה זו נמצאת מתחללת ח"ו.

הצלחת המסע דורשת הכנה והיערכות קפדנית. בתי המלון חייבים להיות מתאימים מבחינה הלכתית ותרבותית לשמירת שבת ולשמירת נורמות התנהגות ראויות ועוד. אין כאן מקום להקלות הלכתיות ולפעולות הנעשות ב"שעת הדחק" או במקום "צורך גדול" כיון שהכל מתוכנן וידוע מראש. חובת משרד החינוך וחברות הנסיעות להכין הכל ולא להביא את התלמידים לידי מכשלה או לידי ניסיון מיותר. אין לסמוך כאן על דיעבד, כיון שהכל יזום מלכתחילה.

הנה לפנינו תשובות קצרות לשאלות שעלו ע"י תלמידים, מורים ומנהלי משלחות:

1. סוגיית השבת:

□ אסור לפתוח בשבת את דלת החדר ע"י כרטיס חכם שמפעיל פעולה אלקטרונית כלשהיא. יש צורך בפתיחה רגילה על ידי מפתח לכל חדר. יש לעשות מאמץ לבחור מלונות כאלה בלבד. יש לפעול מול סוכני הנסיעות ולנסות לשכנע את בתי המלון להיערך בהתאם. בדיעבד מותרת אמירה לאינו יהודי במקרים מסוימים אך אין לסמוך על כך ואין להידרש לכך באופן מתוכנן.

פתרון אפשרי בשעת הצורך: סיכום מוקדם ומלא (לפני שבת) עם המלווה הלא יהודי של הקבוצה ("הפיילוט") על כל סדרי יום השבת שבו יפתחו החדרים כולם באופן מרוכז בשעות מסוימות ויהיו סגורים בשעות אחרות. "הפיילוט" בלבד יפעיל את צוות המלון על פי הסיכום.

□ כל סידורי החשמל והשארית אור בחדר או בשירותים חייבים להיעשות לפני כניסת שבת. כל מקום שמחייב הפעלה בשבת או הכנסת כרטיס על מנת שיידלק האור בשבת אינו מתאים ללינה בשבת. ולכן יש להיערך מראש בהשארית האורות ולקבוע את הכרטיס מלכתחילה ולקבוע מנורה דלוקה כל השבת. אמירה לאינו יהודי מותרת רק בדיעבד באופן חד פעמי ובמקרים מסוימים אך אין לסמוך על כך באופן קבוע ולכתחילה.

□ מעבר במסדרון או הליכה במקום שמפעיל תאורה ללא קשר לרצונו של ההולך- מותרת, ובתנאי שגם ללא הפעלת התאורה יכול האדם למצוא שם את דרכו בחשכה.

□ הדלקת נרות שבת צריכה להיות בחדר האוכל או ככל האפשר סמוך לו. בדיעבד יוצאים ידי חובת ההדלקה גם כאשר משאירים אור חשמל בחדר למשך השבת. אולם בכל מקרה יש להדליק נרות שבת (לפחות נר אחד) שידלוק בכניסה למלון או לחדר האוכל לשם שבת. את הנר יכולה להדליק מורה אחת כשליחה של כל הקבוצה.

□ בחוץ לארץ אין לטלטל שום חפץ בשבת במקום שאין ערוב. (בהיערכות מתאימה ניתן לענ"ד להביא את הרשויות בשיתוף הקהילה היהודית להתקנת עירוב סביב המרכז היהודי) סידורים, חומשים וטליתות חייבים להימצא מבעוד יום בבתי הכנסת. מותר להתעטף בטלית וללכת בה ברחוב כמו בגד. (כפוף לאישור הקב"ט מטעמי ביטחון) אין לטלטל מפתחות, דרכונים או כרטיסים ויש להשאירם במלון בסידור מתאים.

- למנהל המשלחת ולכל גורם בטחוני מותר לטלטל בשבת את מכשיר הסלולרי ולהיות זמין בכל עת למטרות בטחון בלבד.
- כאשר אין ס"ת מקיימים את כל התפילה כהלכתה, שחרית ומוסף, בלי קריאת התורה. את ההפטרה בברכותיה ניתן לקרוא מן החומש. אם בהמשך השבת יוכלו להגיע למקום שיש בו ס"ת יוכלו לקרוא בתורה את כל הפרשה כהלכתה גם בצהריים ולאורך כל היום בנפרד מן התפילה. במקום שידועים שאין ס"ת כלל ולא יגיעו לספר במשך היום יש לקרוא את הפרשה מתוך החומש לאחר תפילת שחרית בלי ברכות ובלי עליות לתורה.
- מעלית = היינו מעלית שבת אוטומטית. במקום שאין מעלית יש לעלות במדרגות. במקרה שהעלייה ברגל בלתי אפשרית מותר בשעת הצורך "להצטרף" למעלית שמופעלת ע"י גויים למען עצמם.
- תכנון סדר היום צריך לקחת בחשבון זמן בטחון להגיע למלון לפני שבת ולהתכונן לשבת כראוי. במקרה תקלה כאשר התלמידים נמצאים על האוטובוס יכול הנהג להסיעם עד המלון או למקום מבטחים גם לאחר כניסת השבת.

- אין לצאת את המלון בשבת בתנאי מזג אויר קיצוניים כאשר לא ברור שיוכלו לסיים את הסיוור הרגלי ללא חילול שבת. אם קרה מקרה של מזג אויר קיצוני מותר וצריך למצוא מחסה במבנים קרובים. במקרה של שיקולי אבטחה, מזג אויר או צורך בשירותים במהלך הסיוור ניתן להיכנס לשם מחסה גם למבנה המשמש מרכז קניות.
- תלמידים המוגבלים בהליכה, כגון תלמידים המרותקים לכסא גלגלים וכיו"ב ישאלו שאלת רב באופן אישי בנוגע לסדרי תנועה בשבת.

2. סוגיית כהנים:

- כהנים אסורים להיכנס לבתי קברות. כל מקום שידוע שהוא מקום קבורה אסור לכהן להיכנס לשם גם לא לאוהלי צדיקים. מותר לכהנים להיכנס לסיוור במחנות הריכוז ובמחנות ההשמדה וללכת בשבילים מסומנים ובמסלולי הביקור. מותר להיכנס לצריפים ולמבנים אף שוודאי היו מוטלים שם בעבר מתים. אין לעמוד או להתקרב לבורות הרג וקבורה או לקברי אחים או למקום שנצבר בו אפר מתים אלא במרחק של ארבעה מטרים.

3. תפילות:

- עיקר זמן תפילת שחרית הוא מהנץ החמה (זריחה) ועד סוף שעה רביעית בשעות זמניות, כמובא בלוחות הזמנים ההלכתיים.
- מותר להניח תפילין ולהתעטף בציצית עוד קודם הנץ. כחמישים דקות לפני הנץ.
- לכתחילה צריך לתכנן תפילה סמוך להנץ ועם הנץ ולאחריו. אם יש צורך של ממש לצאת למסע בשעה מוקדמת, ולא מטעמי נוחות בלבד, מותר להקדים ולהתפלל כחמישים דקות לפני הנץ. מותר בשעת הצורך "לפצל" את התפילה. דהיינו לומר ברכות השחר ואפילו פסוקי דזמרא מוקדם ואף ביחידות ואחר כך להתכנס לתפילה בציבור. החל מ'ברכו' שלפני ק"ש.
- במטוס יכול אדם להתפלל ביחידות ובישיבה. צריך להימנע ככל האפשר מתפילה במטוס בציבור. זו אינה תפילה ראויה בציבור והיא גורמת למטרד ולמתח.
- עדיף לאפשר לתלמידים לשתות ולטעום טעימה קלה (בלי נט"י) לפני התפילה ולקיים תפילה לאחר הנץ. בדרך כלל אפשר להכין ולארוז כריכים ולאוכלם לאחר התפילה. אם יש חשש שאם לא יתפללו מוקדם יאחרו זמן תפילה לאחר ארבע שעות עדיף להתפלל לפני הנץ.
- כהנים יישאו את כפיהם בכל יום כמנהגנו אף בחו"ל.
- מותר להתפלל ברצף מנחה וערבית מבעוד יום (לאחר פלג המנחה) אם יש חשש שלא יוכלו להתכנס שוב לערבית. במקרה כזה יש לזכור לומר "שמע/ ואהבת" לאחר חשכה.

4. שירים ונגינה:

- לשיר שירה נוגה, שירי זיכרון ותפילה (ללא כלי נגינה) מותר תמיד, גם בתשעת הימים, בבין המצרים ובספירת העומר.
- שירת אמונה וזכרון בליווי כלי נגינה מותרת בספירת העומר. וכן מותר להשמיע שירה.
- אין להשמיע שירה בליווי נגינה (בטלפון ובכל מכשיר) בתשעת הימים.

5. נושאים כלליים:

- . מותר לקחת אבן קטנה או מעט חול מארץ ישראל ולהניחם על קברי אחים בפולין במקומות הפתוחים בלבד.
- . מותר לחצות מצד לצד וללא עצירה מקום המשמש לתפילת נכרים (כנסיה) הנמצא באמצע מסלול/ סיור כאשר אין דרך אחרת.
- . על פי המקובל והראוי הטקסים נחתמים בשירת "התקווה". שירת "אני מאמין" או כל שיר מתאים אחר יושר לפני המנון המדינה.

"הרנינו גויים עמו כי דם עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו וכפר אדמתו עמו"
(דברים, לב', מג')

צוות היגוי:

הרב אבי גיסר ראש מועצת החמ"ד, אברהם ליפשיץ ראש מנהל החמ"ד, מיכל דהאן סגנית מנהל מינהל החמ"ד, שושי שפיגל מפקחת ארצית חינוך חברתי חמ"ד מטה פולין:
שמעון שמעון מפקח ממונה מטה פולין, דודי שוקף מנהל מטה פולין, איריס מייזלס סגנית מה"ד פדגוגי מטה פולין

לפניות: רפרנטית חמ"ד מטה פולין:

איריס מייזלס irisme@education.gov.il